

Klimat- och näringslivsdepartementet

Naturvårdsverkets delredovisning av uppdraget att se över vilka arter som bör vara nationellt fridlysta

Ert dnr KN2026/00195

Sammanfattning

- De kriterier för fridlysning som regeringen har formulerat är i huvudsak relevanta. Förslaget om undantag för pågående markanvändning kan dock bli problematisk för många arters bevarande. Detta i de fall där det just är pågående markanvändning som är det största hotet mot arten.
- Länsstyrelsen oroade över att skogs- och jordbruk föreslås bli undantaget från fridlysningen för i princip alla arter som inte är akut hotade (CR). Det kommer att få omfattande negativa konsekvenser för de många arter som lever i skog och odlingslandskap och som främst hotas av pågående markanvändning.
- I den fortsatta utvecklingen av fridlysningsbestämmelserna bör regeringen beakta att bestämmelser som skyddar en art på individnivå kan försvåra biotopvårdande åtgärder, inventering, populationsuppföljning och forskning som har betydelse för artens bevarande.
- Länsstyrelsen framhåller att fridlysningsbestämmelsen bör utformas så att den inte hindrar insamling av enstaka individer för att säkerställa artbestämningen.
- För vissa hävdberoende arter kan fridlysningsbestämmelser vara relevanta, men bara under förutsättning att bestämmelserna utformas så att de inte försvårar en ändamålsenlig skötsel.

- Fridlysningen föreslås av regeringen att kopplas till den svenska rödlistan som uppdateras vart femte år. Vidare föreslås att listan på fridlysta arter ska revideras vart sjunde år. Det gör att det i vissa lägen kommer att komma två nya rödlistor under denna sjuårsperiod. Den nuvarande listan på fridlysta arter är väl inarbetad och allmänheten, myndigheter och verksamhetsutövare har bra koll på den. Om förslaget på nya kriterier går igenom kommer det att bli betydligt svårare att lära sig vilka arter som är fridlysta. Detta ökar risken att regelverken inte kommer att efterföljas.
- Länsstyrelsen tillstyrker fridlysning av ål. Vi anser dock att det bör införas ett undantag från fridlysningen för det småskaliga fiske som bedrivs i enlighet med fiskelagstiftningen.

Övergripande synpunkter

Fridlysningsbestämmelsernas ursprungliga syfte är att skydda växter och djur från åtgärder direkt riktade mot växten eller djuret, till exempel att de plockas för att de är vackra, samlas in för att de har ett samlarvärde, eller dödas för att de ogillas. När sådana åtgärder utgör ett hot mot lokala bestånd av en art är fridlysning relevant, även om arten för tillfället inte är hotad på nationell nivå. Detta för att förebygga att inte blir nationellt hotad på längre sikt. Det är därför bra att regeringens kriterium 2 för fridlysning inte är knutet till arternas hotkategori enligt den nationella rödlistan.

För arter som är beroende av en speciell livsmiljö är ofta förändring av livsmiljön ett långt viktigare hot än åtgärder riktade direkt mot enstaka exemplar av arten. För bevarandet av de arterna kan det vara till stor nytta med fridlysningsbestämmelser som skyddar dem mot förändrad markanvändning. För vissa arter, främst sådana som hotas av skogsbruk, kan även pågående markanvändning medföra att livsmiljön förstörs. Därför kan förslaget om undantag för pågående markanvändning bli problematisk. Detta i de fall där det just är pågående markanvändning som är det största hotet mot arten eller dess livsmiljö.

Fridlysningsbestämmelser som skyddar en art på individnivå kan försvåra biotopvårdande åtgärder, inventering, populationsuppföljning och forskning som har betydelse för artens bevarande. Fridlysning bör därför endast användas som skyddsinstrument när något av kriterierna verkligen är uppfyllt. I den fortsatta

utvecklingen av fridlysningsbestämmelserna bör regeringen överväga om dessa bör innehålla något generellt undantag för biotopvård som gagnar arten, och/eller för inventering, populationsuppföljning och forskning om arten. Av samma skäl bör regeringen också överväga om lagen ska ha helt skilda fridlysningsbestämmelser för arter enligt kriterium 1 respektive kriterium 2, så att arter som fridlyses för att de behöver skydd mot förändringar i livsmiljön inte automatiskt får skydd mot insamling för artbestämning och liknande åtgärder.

Länsstyrelsen instämmer i den bedömning från Jordbruksverket som refereras på sid. 9 i delredovisningen, att för vissa hävdberoende arter skulle fridlysningsbestämmelser kunna vara ändamålsenliga för att kunna ställa krav om särskilda hänsyn vid bete, slåtter och andra jordbruksåtgärder, så att åtgärder görs vid lämpliga tidpunkter eller med lämpliga metoder för att inte utrota lokala populationer. Detta förutsätter dock att fridlysningsbestämmelserna utformas så att de inte i stället försvårar en ändamålsenlig skötsel. Det behöver vara tydligt att det är tillåtet att de aktuella växterna slås av vid slåtter eller betas och trampas av betesdjur, eller att individer av aktuella insektsarter (till exempel ägg eller larver) kan omkomma i samband med skötseln.

Risker

Fridlysningen föreslås att kopplas till den svenska rödlistan som uppdateras vart femte år. Vidare föreslås att listan på fridlysta arter ska revideras vart sjunde år. Det gör att det i vissa lägen kommer att komma två nya rödlistor under denna sjuårsperiod. Den nuvarande listan på fridlysta arter är väl inarbetad och allmänhet, myndigheter och verksamhetsutövare har bra koll på den. Om förslaget på nya kriterier går igenom kommer det att bli betydligt svårare att lära sig vilka arter som är fridlysta. Även om det är bra att förtydliga vilka kriterier som ligger till grund för fridlysningen så kan fyra olika kriterier med eller utan undantag bli onödigt komplicerat och svårt att förstå för till exempel markägare och verksamhetsutövare.

Fridlysningsbestämmelser som skyddar en art på individnivå kan försvåra biotopvårdande åtgärder, inventering, populationsuppföljning och forskning som har betydelse för artens bevarande. I den fortsatta utvecklingen av fridlysningsbestämmelserna bör regeringen överväga om dessa bör innehålla något generellt undantag för biotopvård som gagnar arten, och/eller för inventering, populationsuppföljning och forskning om arten. Av

samma skäl bör regeringen också överväga om lagen ska ha helt skilda fridlysningsbestämmelser för arter enligt kriterium 1 respektive kriterium 2. Detta för att arter som fridlyses för att de behöver skydd mot förändringar i livsmiljön inte per automatik får skydd mot insamling för artbestämning och liknande åtgärder om det inte behövs.

Vi ser en risk med att inte alla kategorier av hotade arter, det vill säga även VU på nationella rödlistan, utvärderas för eventuell fridlysning. Risken är stor att negativa trender för arter inte kan stoppas i tid förrän de blir rödlistade som EN eller CR. Vid det laget kan en art ha blivit så ovanlig att det är för sent eller för kostsamt att bevara arten .

Det framgår inte hur listan ska uppdateras och hur man ska hantera det i prövningar. Det behöver finnas övergångsbestämmelser för hur man ska hantera ansökningar som kommit in för en art innan listan ändras. Det gäller även exempelvis för antagna detaljplaner som inte hanterat en art för att den inte var fridlyst, men när detaljplanen ska genomföras har listan ändrats och det förekommer plötsligt en fridlyst art i området.

Trots att det här inte behandlar artskyddsförordningen så är vi oroade över att skogs- och jordbruk föreslås bli undantaget från fridlysningen för i princip alla arter som inte är akut hotade (CR). Det kommer att få omfattande negativa konsekvenser för de många arter som lever i skogen och i odlingslandskapet och som främst hotas av pågående markanvändning. Om förslaget genomförs finns risk att en art snabbt går från sårbar (VU) eller starkt hotad (EN) till akut hotad (CR) och därmed blir fridlyst (utan undantag) vid nästa översyn. Då har syftet med förändringen av reglerna förlorats och vi har mångdubbelt fler arter som riskerar att dö ut från Sverige på mycket kort sikt.

Synpunkter på enskilda arter

Länsstyrelsen tillstyrker särskilt förslagen om fridlysning av till exempel alvarlarvmördare, hedlarvmördare, jättepraktbagge, spansk fluga, korthalsad majbagge och regional fridlysning av ramslök.

Länsstyrelsen föreslår att även väddnätfjäril (sårbar, VU) blir fridlyst. Detta eftersom ett av hoten mot artens livsmiljö är förändrad markanvändning som till exempel omläggning till skog.

I föreslår vidare att svartoxen fridlyses. Det är en starkt hotad (EN) skalbaggsart med ett eget nationellt åtgärdsprogram. Arten lever i gamla fuktiga rödmurkna lågor av främst gran och björk. Svartoxen är tyvärr mycket dålig på att sprida sig till nya områden där lämpligt habitat finns och finns därför idag bara kvar i områden som har en lång kontinuitet av substraten i det absolut närliggande landskapet. Arten har drabbats hårt av förstörelse av dess livsmiljöer (naturskog med lång skoglig kontinuitet) samt av fragmentering. Av denna anledning vore fridlysning ett bra verktyg för att bevara svartoxen.

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget att fridlysa flodpärlmussla och havsnejonöga.

Länsstyrelsen tillstyrker förslaget att fridlysa ål. Länsstyrelsen anser dock att det bör införas ett undantag från fridlysningen för det fiske som bedrivs i enlighet med fiskelagstiftningen. Ålfiske är redan idag starkt begränsat genom att fiske endast får ske i vissa sötvatten eller av den som har tillstånd att fiska ål. Kalmar län har lång tradition av ålfiske. Ål är och har varit en viktig del i norra länets småskaliga skärgårdsfiske men även högst betydande för det kustnära fisket längs Öland och Kalmarsunds fastlandskust. Länsstyrelsen sätter stort värde i att ålfiske, kulturmiljöerna och traditionerna som förknippas med fiske efter ål samt att kunskapen för att kunna utföra fisket ska kunna leva vidare och bevaras. Länsstyrelsen bedömer att fridlysning av ålen kommer att innebära att det småskaliga skärgårdsfisket dör ut. Samtidigt är myndigheten väl medveten om ålbeståndets prekära situation. Länsstyrelsen ställer sig därför positiv till att ålen fridlyses men anser att ett undantag för det fiske som är tillåtet enligt fiskelagstiftningen bör införas.

De som medverkat i beslutet

Beslutet har fattats av landshövding Allan Widman med enhetschef Helena Lager som föredragande. I den slutliga handläggningen har också Lina Bladfors, Vattenenheten och Magnus Danbolt, Naturskyddsenheten medverkat.

Denna handling har godkänts digitalt och saknar därför namnunderskrift.